

УДК 159.923.2

Співак Любов Миколаївна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

e-mail: lubov_spivak@ukr.net

ORCID: 0000-0002-3653-5432

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ЮНАЦТВА В УМОВАХ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

В статті презентовано результати впровадження програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості особистості юнацького віку в навчально-виховний процес вищої школи. Розкрито кількісні та якісні показники розвитку компонентів національної самосвідомості юнаків і юнок із експериментальної та контрольної груп до і після проведення програми психологічного супроводу цього процесу. Доведено ефективність авторської програми розвитку національної самосвідомості особистості в юності.

Ключові слова: національна самосвідомість, психологічний супровід, розвиток, особистість, юність.

Постановка проблеми. Невпинне інтегрування Української держави до європейського соціокультурного простору актуалізує проблему розвитку національної самосвідомості її громадян. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді задекларовано, що розвиток національної самосвідомості особистості в юності є пріоритетним завданням навчально-виховного процесу у вітчизняній вищій школі. Національна спрямованість навчально-виховного процесу у вищій школі вимагає від психологів і педагогів відшукування нових, ефективних шляхів національного виховання особистості юнацького віку. Тому розробка ефективних програм психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості юнацтва є важливим завданням сучасної психологічної науки і педагогічної практики.

Протягом останніх двадцяти років предметом вивчення вітчизняних дослідників у галузі вікової психології були такі аспекти проблеми національної самосвідомості, як: психологічні чинники її генези (А. М. Березін, 2002); становлення «Я-образу» особистості 14–20 років у процесі національної ідентифікації (О. В. Шевченко, 2005); розвиток національної самосвідомості студентів засобами української літератури (В. Ф. Соколова, 2009). Проте осторонь їх наукової рефлексії залишилося питання про психологічний супровід розвитку національної самосвідомості особистості в юності.

Мета статті полягає у доведенні ефективності авторської програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості юнацтва.

Результати дослідження. Юність є вирішальним періодом розвитку національної самосвідомості. За нашим розумінням, розвиток національної самосвідомості особистості в цей період є складним інтегрованим проце-

сом самопізнання та емоційно-ціннісного ставлення особистості до себе як суб'єкта конкретної нації, носія її суб'єктивних (національна свідомість, національний характер) й об'єктивних (мова, культура, територія, держава з певним політичним самоврядуванням та економічним розвитком) ознак. Із огляду на результати цього пізнання та ставлення особистість регулює власну поведінку в національних взаємодіях. Епіцентром розвитку національної самосвідомості є цілісне та інтегроване національне «Я», що містить множину усвідомлених уявлень і емоційно-ціннісних ставлень особистості до себе як суб'єкта, носія її цінностей, згідно з якими вона самореалізується у національних взаємодіях. До структури національної самосвідомості зараховуємо такі компоненти: 1) когнітивний — самосприймання, самоаналіз, саморозуміння; 2) емоційно-ціннісний — самопереживання, ставлення особистості до себе як суб'єкта нації, самооцінка; 3) регулятивний — саморегуляція у національних взаємодіях.

Психологічний супровід є актуальним і соціально значущим напрямком психологічної діяльності, основна мета застосування якого у межах нашого дослідження полягала в оптимізації процесів національного самоусвідомлення, національного самоствердження, національної самореалізації та національно-психологічної особистісної саморегуляції юнацтва. Підкреслимо, що в юності успішність психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості особистості в навчально-виховному процесі вищої школи зумовлена ефективністю взаємодії викладачів і кураторів зі студентами. Стрижневою метою організації та впровадження розробленої програми психологічного супроводу був розвиток компонентів національної самосвідомості особистості юнацького віку та актуалізація її потенціалів задля національної самореалізації. Змістові та процесуальні аспекти цієї програми розкрито у публікації автора [4].

Нижче висвітлено результати впровадження програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості юнаків і юнок у навчально-виховний процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Психологічний супровід, що передбачав постійні взаємодії викладачів і кураторів студентських груп із юнацтвом, застосовувався в експериментальній групі. Взаємодії зі студентами контрольних груп мали ситуативний характер. До експериментальної групи ввійшли 50, до контрольної — 54 особи 17–22 років. Тривалість розробленої програми — один навчальний рік.

Із метою експериментального вивчення динаміки розвитку національної самосвідомості респондентів в умовах психологічного супроводу цього процесу було застосовано такі методики: опитувальник культурних ціннісних орієнтацій Ш. Шварца в адаптації Н. М. Лебедевої [5], «Типи етнічної ідентичності» Г. У. Солдатової та С. В. Рижової [3], методика оцінки позитивності та невизначеності етнічної ідентичності О. М. Татарко і Н. М. Лебедевої [5], методика вимірювання етнічної ідентичності Дж. Фінні [1], «Діагностичний тест ставлень» (ДТС) Г. У. Солдатової [3], методика «Етнічна аффіліація» Г. У. Солдатової та С. В. Рижової [3], методика В. В. Антоненко [2].

Критеріями рівнів (високого, середнього, низького) розвитку національної самосвідомості особистості юнацького віку визначено: здатність особистості до національної саморефлексії; ціннісне ставлення особистості до себе як суб'єкта нації; ціннісне ставлення особистості до інших представників своєї нації; здатність особистості до національно-психологічної саморегуляції.

Після впровадження програми з розвитку національної самосвідомості особистості в експериментальній групі помітними виявилися зміни кількісних показників за усіма компонентами; натомість у контрольній групі помітних змін не встановлено. Так, в експериментальній групі збільшилися кількісні показники високого (від 16 % до 26 %) і середнього (від 42 % до 52 %) та зменшилися показники низького (від 42 % до 22 %) рівнів когнітивного компонента національної самосвідомості, що загалом засвідчили зростання здатності юнаків до національної саморефлексії. Водночас в експериментальній групі констатовано збільшення кількісних показників високого (від 20 % до 34 %) і середнього (від 42 % до 46 %) та зменшення показників низького (від 38 % до 20 %) рівнів емоційно-ціннісного компонента, що виявилось у покращенні здатності до самооцінювання та виробленні ціннісного ставлення особистості періоду юності до себе як суб'єкта нації. В експериментальній групі встановлено й збільшення кількісних показників високого (від 14 % до 22 %) і середнього (від 44 % до 56 %) та зменшення показників низького (від 42 % до 22 %) рівнів регулятивного компонента, що відбилося у покращенні здатності юнацтва до національно-психологічної саморегуляції.

Окрім цього, в експериментальній групі зафіксовано зростання показників високого (від 18 % до 30 %) і середнього (від 38 % до 47 %) та спадання показників низького (від 44 % до 23 %) рівнів ціннісного ставлення юнаків і юнок до інших представників своєї нації, що підтверджує зростання значущості їх національно-психологічних якостей для респондентів.

Ефективність програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості юнацтва було засвідчено статистично значущими змінами (за χ^2 -критерієм Пірсона), що відбулися в експериментальній групі за усіма компонентами цього процесу. А саме — у когнітивному ($\chi^2 = 9,694$; $p < 0,01$), емоційно-ціннісному ($\chi^2 = 9,398$; $p < 0,01$) і регулятивному ($\chi^2 = 9,468$; $p < 0,01$) компонентах національної самосвідомості. Суттєві зміни зафіксовано й щодо ціннісного ставлення респондентів із експериментальної групи до інших представників своєї нації ($\chi^2 = 10,534$; $p < 0,01$). Окреслені зміни виявилися у поглибленні національно-психологічного самоаналізу та усвідомлення особистістю періоду юності свого національного «Я», у підвищенні її національної самоповаги і готовності до національної самореалізації.

Натомість у контрольній групі статистично значущих змін не встановлено, що також підтвердило ефективність програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості особистості юнацького віку. Так, за когнітивним компонентом національної самосвідомості у контрольній групі констатовано незначні зміни, а саме: несуттєво збільшилися

показники високого (від 16,67 % до 18,52 %), не змінилися — середнього і відповідно незначною мірою зменшилися кількісні дані низького (від 38,89 % до 37,04 %) рівня, що підтвердило відсутність змін у зазначеній здатності у досліджуваних із цієї групи. За емоційно-ціннісним і регулятивним компонентами у контрольній групі змін не зафіксовано. Також у контрольній групі виявлено незначне зменшення показників високого (на 1,85 %), збільшення — середнього (на 1,85 %) та незмінність — низького рівнів ставлення юнаків і юнок до інших представників своєї нації, що засвідчує й відсутність інтересу респондентів із цієї групи до якостей інших людей як представників конкретної нації.

Окрім цього, в експериментальній групі після проведення формувального експерименту констатовано якісні зміни за усіма компонентами національної самосвідомості особистості. Найвиразніше ці зміни презентують такі тенденції: поглиблення саморозуміння свого національного «Я», суттєве розширення його меж; спрямованість на національну самореалізацію.

Так, щодо когнітивного компонента національної самосвідомості до проведення формувального експерименту в цій групі було встановлено такі якісні показники. Обсяг знань молоді про власне національне походження, культурні та психологічні особливості представників своєї нації виявився неповним. Їх розуміння та усвідомлення особливостей власного національного походження — нечітке. Натомість обсяг знань юнаків і юнок про національно-психологічні якості представників їх нації — незначний, що засвідчує середній потенціал осмислення своєї національної належності. Так, досліджувана В. К., 19 р. 5 м. відзначила: «Я — представник української нації і пишаюся цим! Попри все, український народ наділений багатьма чеснотами, що мають бути властивими кожній людині, яка живе на Землі...». Інформацію про свою належність до конкретної нації молодь одержувала від близьких родичів та у навчальних закладах. Зокрема респондент К. А., 18 р. 5 м. зазначила таке: «Я — українка. Протягом всього життя я намагаюся відповідати цьому званню. Коли ж власне дізналася про належність до цієї національності? Напевно ще з дитячого садка, коли нам розповідали про державні символи України, коли ми вчили вірші про красу наших країв та ін. Становлення мене як українки підкріплювалося й у родині, де я чула різні історії, байки про своїх предків, коли мама розповідала про бабусю та дідуся, про їх молодість і життя».

Більш-менш чітко ці респонденти визначили власну належність до конкретної нації в умовах багатонаціонального простору. Найвиразніше їх характеризує низький і середній ступінь згоди («абсолютно згідний», «частково згідний», «у чомусь згідний, у чомусь — ні») із такими твердженнями модифікованої методики оцінки позитивності та невизначеності етнічної ідентичності О. М. Татарко і Н. М. Лебедевої, як: «Коли оточуючі говорять про культуру і традиції своєї нації, я відчуваю деякий дискомфорт, оскільки сам не можу точно визначити, до якої нації себе віднести», «Я не впевнений, що є представником тієї нації, до якої мене зараховують оточуючі». Молодь слабо осмислює роль своєї національної належності у майбутній життєдіяльності.

Незначна частина знань юнацтва про себе як представника нації співвідноситься у внутрішній системі «Я-реальне — Я-ідеальне». Національне «Я» юнаків і юнок конструюють певною мірою осмислені ціннісні знання про себе, що меншою мірою визначають їх як суб'єкта нації, а більшою — як особистість. Кількісний показник якостей реальної модальності національного «Я» особистості періоду юності становить від 1 до 5.

Після впровадження психологічного супроводу щодо когнітивного компонента в експериментальній групі було встановлено низку таких якісних показників. У юнацтва домінує чітке сприймання, глибоке розуміння та усвідомлення особливостей свого національного походження. Зокрема респондент В. А., 21 р. 7 м. відзначила таке: «Я народилася в незалежній Україні. Ще маленькою я розуміла, що це означає. Уроки з історії України і тихі вечірні розмови з батьками заклали в моє серце почуття національної гідності». Молоді люди стали чіткіше усвідомлювати важливість їх активної участі у взаємодіях із іншими представниками своєї нації та витратити більше часу на самостійне одержання знань про свою націю (здебільшого з мережі Інтернет), що сприяло поглибленню розуміння своєї національної належності. Підкреслимо, що у взаємодіях зі значущими представниками своєї нації молодь ідентифікує себе з ними, оперуючи знаннями про себе у системі «Я-інший». Юнаки та юнки вже краще розуміють роль своєї національної належності у майбутній життєдіяльності. «Сама людина творить націю <...> Кому, як не нам підіймати країну, підіймати міць і силу нації?» (респондент К. А., 20 р. 10 м.).

Підкреслимо, що ускладнення національно-психологічного самоаналізу юнацтва зумовило інтенсифікацію, ускладнення і поглиблення процесу розвитку національного «Я», стимулюючи їх національне самовизначення. Зростаюча здатність до співвіднесення знань про себе як суб'єкта нації, носія її цінностей у внутрішній системі «Я-реальне — Я-ідеальне» сприяла підвищенню значущості національного самовизначення у когнітивному полі національної самосвідомості молоді. Констатовано і збільшення кількісного показника рис реальної модальності національного «Я» особистості періоду юності до 4–5.

За результатами вивчення емоційно-ціннісного компонента національної самосвідомості до впровадження програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості особистості періоду юності в експериментальній групі було констатовано ряд таких якісних показників. Юнаки та юнки певною мірою вдоволені своїм націокультурним походженням і національною належністю. Їх вирізняють позитивні емоційні переживання щодо власного націокультурного походження, прихильність до своєї нації, що виявляється середньою мірою. Вони пишаться, що належать до нації зі славетною історією, аутентичними звичаями, традицією й культурою. Юнацтво адекватно, з тенденцією до завищення, оцінило низку своїх національно-психологічних якостей (спритний, дипломатичний, наполегливий, комунікабельний, активний, дотепний, обережний та ін.) і вчинків як суб'єкта нації, носія її цінностей, що засвідчує їх національна самоповага. Водночас ці молоді люди дали низькі оцінки ряду негатив-

них (нав'язливий, впертий, єхидний, хитрий, боягузливий, лицемірний, жадібний, запальний) рис у реальній модальності власного національного «Я» та в образі ідеального представника своєї нації. Ці результати засвідчують їх неадекватно завищену національну самооцінку.

Ціннісне ставлення особистості до себе як суб'єкта нації продовжує стабілізуватися, що сприяє виробленню низки інваріантних переконань про себе як суб'єкта конкретної нації, тобто не повністю стійкої та усвідомленої особистої позиції, що інтегрується до її національного «Я». Молоді люди частково погоджуються чи не погоджуються з твердженням про те, що, перебуваючи за кордоном, вони переживатимуть позитивні почуття щодо своєї національної належності. Окрім цього, юнаки та юнки виявили часткову згоду чи незгоду з низкою таких тверджень: якщо б у них з'явилася нагода обрати собі національність, то вони обрали б таку саму, яку вони мають; їм неприємно зайвий раз згадувати про свою національність; вони не в захваті від того, що інші люди їх зайвий раз запитують про національність, тому в цих випадках вони намагаються уникнути відповіді.

Після впровадження програми формуального експерименту в експериментальній групі щодо емоційно-ціннісного компонента національної самосвідомості досліджуваних були визначені такі якісні показники. Молоді люди переживають сильні позитивні почуття щодо власного національного (чи культурного) походження і національної належності. «Я народилася і живу в прекрасній країні, яка зветься Україною. І я пишаюся тим, що належу саме до цієї нації! І річ не в тім, що тут народилися мої батьки і всі мої друзі, річ у власній приналежності та прихильності до нашої України. Яка ж багата її історія, культура та яка милозвучна мова! Як же цим можна не гордитися? Я пишаюсь своїм родом, пишаюсь тим, що моя сім'я є часточкою великого українського народу, я люблю ту землю, яка мене зростила» (досліджувана П. М., 20 р. 7 м.). Вони надають адекватно високої значущості своїм національно-психологічним якостям і вчинкам як суб'єкта нації, що засвідчує їх висока національна самоповага. Підкреслимо, що після впровадження програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості особистості не було зафіксовано юнаків і юнок із неадекватно завищеною та невизначеною національною самооцінкою.

Ціннісне ставлення особистості періоду юності до себе як суб'єкта нації стабілізується, що сприяє виробленню більш інваріантної та усвідомленої особистої позиції, що інтегрується до національного «Я». Молодь повною мірою чи частково погоджується з думками про те, що за кордоном вони б переживали позитивні почуття щодо своєї належності до української нації та, якщо б у них була можливість повторно обрати національність, то вони знову обрали б таку ж саму. Повна чи часткова незгода стосувалася тверджень про те, що їм неприємно зайвий раз згадувати про свою національність і не подобається, якщо зайвий раз запитують про національність, і тому вони обережно змінюють тему розмови.

Щодо регулятивного компонента національної самосвідомості до проведення формуального експерименту було констатовано низку таких якісних показників. Молоді люди прагнуть до психологічної єдності з

представниками своєї нації, дотримання традицій і способу життя своєї нації; здатні у певних ситуаціях підпорядковувати особисті інтереси національним. У позиції юнацтва частина прагнень не обов'язково їм властива: «участь у національних святах», «проживання на території своєї нації» та ін. Певною мірою розвинута особистісна позиція, що спрямована на самоздійснення національного «Я» засобами особистих зусиль і взаємодій із представниками різних націй. Юнаки і юнки мають часткові знання про історію, культуру та мистецтво своєї нації, недосконало знають її мову.

Після впровадження програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості в експериментальній групі у регулятивному компоненті юнацтва було виявлено такі якісні показники. Особистість вирізняє переважання прагнень до психологічної єдності з представниками своєї нації, дотримання традицій і способу її життя; здатність у низці ситуацій підпорядковувати особисті інтереси національним. «Тепер актуальним стало святкування Дня Незалежності, Дня Конституції, Дня Українського Прапора, що підвищує нашу національну гордість. Ми — це частинка нашого минулого, актуальне сьогодення та надії на майбутнє», — підкреслила респондент Ф. І., 20 р. 9 м. Встановлено, що у позиції молоді превалюють такі прагнення, як: «повага до історичного минулого моєї нації», «знання мови моєї нації» та ін. Стійкішою є особистісна позиція з тенденцією на самоздійснення національного «Я» засобами як особистих зусиль, так і спільних взаємодій із представниками різних націй. Юнаки та юнки дотримуються ряду національних звичаїв і традицій; покращують свої знання мови, історії, культури своєї нації.

Окрім цього, щодо ціннісного ставлення особистості періоду юності до інших представників своєї нації до впровадження програми психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості в експериментальній групі було встановлено низку таких якісних показників. Молоді люди у спільних взаємодіях зі значущими представниками нації досить часто орієнтуються на їх очікування. Вони відзначили, що з дитинства і досі значущими представниками їх нації є близькі родичі (батько, мати, дідусь, бабуся та т. ін.), у юності — ровесники, викладачі, національні герої. Часткова ідентифікація зі значущими представниками нації певною мірою інтенсифікує національне самовизначення юнака і сприяє розвитку низки уявлень з образу її ідеального представника. Національне самоствердження юнацтва базується на повазі до значущих представників нації, з огляду на їх національні цінності, інтереси, переконання.

Після впровадження авторської програми в експериментальній групі щодо ціннісного ставлення особистості періоду юності до інших представників своєї нації було зафіксовано такі якісні показники. Молоді люди у спільних взаємодіях зі значущими представниками нації (друзями, родичами, викладачами і кураторами студентських груп вищих навчальних закладів) стали частіше орієнтуватися на їх очікування. Ідентифікація юнацтва зі значущими представниками своєї нації інтенсифікувала їх національне самовизначення і сприяла появі образу ідеального представника цієї нації. Важливими якостями такого представника визначено: дипло-

матичний, доброзичливий, гостинний, щедрий і т. ін. Основою процесу національного самоствердження юнацтва виявилася повага у ставленні до значущих інших представників нації, з огляду на низку їх національних цінностей, інтересів і переконань. Встановлено, що молодь прагне підтримувати і продовжувати традиції своєї нації, передусім ті, що прийняті у родинному й сімейному колі; краще знати її мову, історію, культуру; жити на рідній землі.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Ефективність програми психологічного супроводу була зумовлена актуалізацією розвитку компонентів національної самосвідомості особистості юнацького віку, психологічних механізмів її розвитку, що виявилось у підвищенні її здатності до національної саморефлексії, позитивному ставленні до себе як суб'єкта конкретної нації та значущих представників цієї нації, покращенні національно-психологічного особистісного саморегулювання. Ефективність авторської програми підтверджено і кількісними показниками розвитку національної самосвідомості особистості періоду юності, які було одержано в експериментальній і контрольній групах до та після її впровадження. Подальшої наукової рефлексії та практичного вивчення потребує питання, що стосується розробки ефективної програми з розвитку психологічної готовності юнацтва до національної самореалізації.

Список використаних джерел і літератури

1. Гнатенко П. И. Идентичность: философский и психологический анализ / П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. — К.: Наукова думка, 1999. — 463 с.
2. Психологічні закономірності розвитку громадянської спрямованості особистості / [М. Й. Боришевський, Т. М. Яблонська, В. В. Антоненко та ін.]; за заг. ред. М. Й. Боришевського. — К.: Міленіум, 2006. — 298 с.
3. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности / Г. У. Солдатова. — М.: Смысл, 1998. — 389 с.
4. Співак Л. М. Змістові та процесуальні аспекти психологічного супроводу розвитку національної самосвідомості особистості в юності / Л. М. Співак // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». — Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2015. — Вип. 1. — С. 193–204.
5. Татарко А. Н. Методы этнической и кросс-культурной психологии: учеб.-метод. пособие [Текст] / А. Н. Татарко, Н. М. Лебедева. — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. — 238, [2] с.

References

1. Gnatenko P. I. Identichnost': filosofskij i psihologicheskij analiz / P. I. Gnatenko, V. N. Pavlenko. — K.: Naukova dumka, 1999. — 463 s.
2. Psihologichni zakonomirnosti rozvitku gromadjans'koї sprjamovanosti osobistosti / [M. J. Borishevs'kij, T. M. Jablons'ka, V. V. Antonenko ta in.]; za zag. red. M. J. Borishevs'kogo. — K.: Milenium, 2006. — 298 s.
3. Soldatova G. U. Psihologija mezhjetniceskoj naprjazhennosti / G. U. Soldatova. — M.: Smysl, 1998. — 389 s.
4. Spivak L. M. Zmistovi ta procesual'ni aspekti psihologichnoho suprovodu rozvitku nacional'noї samosvidomosti osobistosti v junosti / L. M. Spivak // Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademija». Serija «Psihologija». — Ostrog: Vid-vo Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademija», 2015. — Vip. 1. — S. 193–204.

5. Tatarko A. N. *Metody jetnicheskoy i kross-kul'turnoj psihologii : ucheb.-metod. posobie [Tekst] / A. N. Tatarko, N. M. Lebedeva. — M. : Izd. dom Vyshej shkoly jekonomiki, 2011. — 238, [2] s.*

Спивак Любовь Николаевна

кандидат психологических наук, доцент кафедры общей и практической психологии Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ ЮНОШЕСТВА В УСЛОВИЯХ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ

Резюме

В статье представлены результаты внедрения программы психологического сопровождения развития национального самосознания личности юношеского возраста в учебно-воспитательный процесс высшей школы. Раскрыты количественные и качественные показатели развития компонентов национального самосознания юношей и девушек экспериментальной и контрольной групп до и после проведения программы психологического сопровождения этого процесса. Доказана эффективность авторской программы развития национального самосознания личности в юности.

Ключевые слова: национальное самосознание, психологическое сопровождение, развитие, личность, юность.

Spivak Liubov

Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor of the Department of General and Practical Psychology Kamenets-Podolsky Ivan Ohienko National University

DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF YOUNG PERSON'S NATIONAL SELF-CONSCIOUSNESS IN TERMS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT

Abstract

Psychological support is relevant means of the psychological activity. Within the framework of this research it was applied to optimize the processes of young person's national self-consciousness, national self-reflection, national self-realization and psychological self-regulation.

Psychological support of the development of young person's national self-consciousness includes the following stages: psychological diagnostics, the identification of specific developmental components of national identity and its epicentre, young people's national self-consciousness; determining the strength and direction of interactions between the national autostereotype and the real and the ideal modalities of the person's national self-consciousness; justification of the methodology, choice and implementation of methods for psychological support.

The results realization of the program of psychological support of the development of young person's national self-consciousness in the education process of higher education is confirmed of her effectiveness. The program of psychological support of devel-

opment of young people's national self-consciousness may be applied by psychologists, lecturers and heads of higher education institutions in teaching process.

Key words: national self-consciousness, psychological support, development, personality, youth.

Стаття надійшла до редакції 8.09.2015